

Med detta häfte följer bilaga.

NATIONALEKONOMISKA FÖRENINGENS

sammanträde den 18 oktober 1955

Ordförande: Professor I n g v a r S v e n n i l s o n

Forskningssekreteraren vid Konjunkturinstitutet,
fil. kand. **Lennart Fastbom** inledde aftonens diskussion över

Den allmänna pensionsförsäkringen, sparandet och den ekonomiska utvecklingen

Mina damer och herrar! Vad vi här i kväll skall diskutera är i första hand *de samhällsekonomiska aspekterna* på det förslag till allmän pensionsförsäkring, som nyligen framlagts av den 1951 tillsatta pensionsutredningen. Jag tror visserligen, att jag kan räkna med att de flesta här närvarande i huvudsak känner till förslaget och dess innebörd. Det har ju på sista tiden stötts och blötts en hel del i pressen, och det överensstämmer för övrigt i huvuddragen med det principförslag, som tidigare framlades av 1947 års pensionsutredning. Icke desto mindre tror jag, att det kan vara på sin plats med en kortfattad inledning om förslagets utformning, annars skulle den fortsatta framställningen komma att hänga i luften.

Eftersom reglerna för försäkringen, sådana de utformats av utredningen, innehåller en del mindre, av tekniska skäl m. m. motiverade specialbestämmelser, skulle beskrivningen bli komplicerad och långrandig, om jag alltid försökte uttrycka mig exakt. Jag kommer därför att bortse från en del sådana smärre modifikationer och ta fasta på huvudlinjerna.

Först och främst, den allmänna pensionsförsäkringen är som framgår av benämningen avsedd att vara *allmän*, och den är avsedd att vara en *försäkring*. Den är *allmän* så tillvida, att den föreslås bli obligatorisk och omfatta alla inkomsttagare. Den är en *försäkring* i den meningen, att individuella premier betalas och att pensionsförmånerna för varje försäkringstagare står i viss relation till dessa premier. Den skiljer sig sålunda i princip från folkpensionen, där

ingen sådan relation föreligger mellan de individuella bidragen och förmånerna.

Den allmänna försäkringens förmåner utgöres av ålderspension, invalidpension och familjepension. Ålderspensionen är den dominerande med hänsyn till storleken av beloppen. Jag kommer för enkelhetens skull i fortsättningen av mitt anförande oftast att uttrycka mig, som om det enbart vore fråga om en ålderspensionering. Jag kommer t. ex. att säga åldringar, när jag borde säga åldringar, invalider och efterlevande familjemedlemmar.

En av de viktigaste uppgifterna för 1947 års utredning var att skapa en pensionsförsäkringsform, vars förmåner icke löpte risken att reduceras vid en eventuell penningvärdeförsämring. Man lyckades lösa det problemet på ett mycket elegant sätt, och det senaste förslaget ansluter sig i det avseendet helt till principutredningens idéer.

För varje inkomsttagare i åldern 17—64 år skall erläggas en premie. Till den del premien hänför sig till löneinkomst skall hälften av beloppet betalas av arbetsgivaren och hälften av löntagaren. För annan inkomst, företagarkomst, kapitalinkomst m. m., skall premien betalas av den försäkrade. Premien beräknas som en viss procentsats av inkomsten upp till ett högsta belopp om 30.000 kronor per år. Denna procentsats (den s. k. uttagningskvoten) är lika för alla men varierar från år till år. För den erlagda premien tillgodoräknas försäkringstagaren ett poängbelopp, som är lika med förhållandet mellan vederbörandes premiebelastade inkomst och den genomsnittliga inkomsten bland alla premiebetalare det året. Om exempelvis den genomsnittliga inkomsten under året bland de premiebetalningsskyldiga skulle vara 10.000 kronor, får en person, som haft 15.000 kronor i inkomst 1 $\frac{1}{2}$ poäng, en person, som haft 20.000 kronor, får 2 poäng och en, som haft 30.000 eller mera, får 3 poäng. Jag talar nu inte om övergångsperioden; för den föreslår utredningen särskilda regler. Varje inkomsttagare samlar på detta sätt under sin aktiva tid ett poängkapital, som sedan utgör utgångspunkten vid fastställandet av storleken av hans pension. Det blir på det sättet den *genomsnittliga* livsinkomsten, som blir avgörande för pensionens storlek, och inte slutinkomsten, som annars är vanligt. För den, som varje år haft en inkomst lika stor som den genomsnittliga i landet, blir den samlade poängsumman 48. Premiebetalingstiden är ju 48 år. Den, som har en total poängsumma på 48 poäng, skall enligt utredningens förslag få en pension, som utgör ungefär 36 procent av genomsnittsinkomsten i landet två år före pensionens utbetalande. Att man utgår från genomsnittsinkomsten två år tidigare och inte samma år, beror endast på att man inte har någon statistisk utgångspunkt för beräkning av den se-

nare. Den som har ett poängbelopp, som är större eller mindre än 48, får en i motsvarande grad större eller mindre pensionsförmån. En person, som har 60 poäng exempelvis, får en pension, som är 25 procent högre än den, som har 48 poäng.

På detta sätt kommer pensionerna att (med två års eftersläpning) följa utvecklingen av de aktivas inkomststandard. Om inkomststandarderna i landet icke ändrades, innebär dessa regler, att var och en skulle få en årlig pension av storleken 36 procent av sin genomsnittliga årliga livsinkomst utslagen över perioden 17—64 år. Men vi har all anledning att räkna med en på lång sikt fortskridande standardförbättring. En standardförbättring med *en* procent om året skulle innebära, att pensionsnivån det första året pensionen betalas ut, dvs. då försäkringstagaren är 67 år, skulle uppgå inte till 36 procent utan 46 procent av den genomsnittliga livsinkomsten. Med 2 procents standardförbättring per år skulle pensionsprocenten bli 59; och med en 3-procentig framstegstakt skulle pensionen komma att uppgå till 73 procent av den genomsnittliga livsinkomsten.

Försäkringen kan i och för sig arbeta helt utan fond. När den är i full funktion, skulle uttagingskvoten, om man inte har någon fond, bestämmas så, att den totala premiesumman precis räcker till att betala pensionerna.

Problemet är emellertid, hur övergångsperioden skall utformas. Jag tänker här framför allt uppehålla mig vid övergångstidens problem. Det är de, som är intressantast ur samhällsekonomisk synpunkt. Dels därför att övergångstiden är den enda, som har någon aktualitet — fullfunktionsstadiet ligger ju så långt bort i framtiden —, dels därför att övergångsperioden kan utformas på så många olika sätt och rymmer så många moment, om vilka meningarna är delade.

Teoretiskt kunde man naturligtvis tänka sig, att man satte systemet i full funktion omedelbart och började betala pensioner till alla åldringar, invalider, änkor etc., trots att de aldrig erlagt några premier. Men det skulle givetvis stöta på en hel mängd svårigheter av olika slag, vilket gör, att det väl måste betraktas som ett rent tankeexperiment. I första hand stöter det på det rent praktiska hindret, att man inte har någon utgångspunkt för en poängberäkning. Ett annat problem, som praktiskt politiskt ter sig besvärligt, är att de, som har sina pensionsförmåner ordnade, i så fall skulle komma att sitta med dubbel pension. Vidare kommer de samhällsekonomiska verkningarna. Ett omedelbart igångsättande av försäkringen skulle innebära ett plötsligt införande av en transferering från de aktiva till åldringarna av ett bruttobelopp av storleksordningen drygt 2 miljarder kronor per år. Även efter reduktion med hänsyn till premiernas skattefrihet

och beskattningen av pensionerna liksom med hänsyn till den inskränkning, som kan väntas ske av andra pensioneringsåtgärder och andra former av transfereringar till åldringarna, kommer det att röra sig om ett miljardbelopp. Att oförmedlat från ett år till ett annat företaga en sådan åtgärd skulle i varje fall i ett högkonjunkturläge vara synnerligen olämpligt med hänsyn till verkningarna på den samhälls-ekonomiska balansen. — Dessutom, man har ju velat skapa en försäkring och av den anledningen så långt möjligt hålla på principen, att var och en skall betala i förhållande till den förmån han får. Men håller man strikt på den principen, tar det mycket lång tid, innan försäkringen kommer i full funktion, närmare bestämt ända tills den siste av dem, som är äldre än 17 år, då försäkringen sätts igång, är död, dvs. det tar närmare 90 år med nuvarande dödlighetsförhållanden. Det betyder också att en stor del av dem, som är aktiva, då försäkringen sätts igång, men är i låt oss säga femtioårsåldern eller äldre, får en ganska liten pension. Utredningen har ansett det angeläget, att försäkringen snabbare skall komma upp i en sådan omfattning, att den ger ett någorlunda effektivt tillskott till ålderdomsförsörjningen. Den har därför föreslagit en förkortning av övergångsperioden och en överkompensation för den första generation, som berörs av försäkringen.

Utredningen föreslår sålunda, att den, som är 48 år eller mera, då försäkringen träder i kraft, skall tillgodoskrivas ett totalt poängbelopp, som är tre gånger så stort som det, vilket han enligt försäkringens regler annars skulle vara berättigad till. Det betyder, att den, som är 48 år, då försäkringen träder i kraft, och sålunda har tillfälle att erlägga premier i 16 år, kommer upp i ett poängbelopp, som kan sägas motsvara en tid på $3 \times 16 = 48$ år, dvs. han får full pension. Den fulla premiebetalningstiden är nämligen 48 år. I själva verket får han sannolikt mer än han skulle ha fått, om försäkringen varit i kraft under hela hans livstid. Om man nämligen räknar med att hans genomsnittsinkomst under de sista 16 åren av den aktiva tiden sannolikt ligger högre i förhållande till genomsnittsinkomsten i landet än den gjorde under de första 32 åren av hans aktiva tid. Jag vet inte, om utredningen har tänkt på det. För den, som är yngre än 48 år, då försäkringen träder i kraft, ges en överkompensation, som innebär, att det faktiskt samlade poängbeloppet multipliceras med kvoten mellan 48 och det antal år vederbörande med hänsyn till sin ålder haft tillfälle att betala premier. Utredningens avsikt är sålunda, att alla, som haft tillfälle att betala premier i 16 år eller mera, skall få full pension.

Men därtill kommer, att utredningens förslag rymmer även en annan

form av överkompensation under övergångsperioden. Uttagningskvoten har nämligen föreslagits stiga successivt och förhållandevis långsamt upp mot fullfunktionskvoten. Man tänker sig sålunda, att man det första året skall ha en uttagningskvot på 2,5 procent och att den sedan skall stiga med endast $\frac{1}{2}$ procent vartannat år. Det betyder exempelvis att en person, som är 55 år, då försäkringen startas, och betalar premie i tio år inte bara får en poängsumma, som är tre gånger så stor som den, som normalt skulle motsvara den perioden under livet, utan också att han får det till ett pris, som inte är mycket högre än en tredjedel av det pris, som han normalt skulle få betala under lika lång tid. För en sådan person är överkompensationen räknat på detta sätt sålunda 9-faldig.

Utredningens förslag kan även på den här punkten betraktas som en kompromiss. Den princip, som redan den första pensionsutredningen anslöt sig till och som den nuvarande utredningen inte har ansett sig ha anledning att frångå, var att försäkringen skulle utformas enligt fördelningsprincipen och icke enligt premiereservprincipen. I full funktion skulle det hela fungera bra. Man skulle kunna anpassa avgifterna så, att de precis motsvarade pensionsutbetalningarna, och försäkringen skulle kunna arbeta helt utan fond möjligtvis med undantag för en mindre utjämningsfond betingad av tekniska svårigheter att uppnå exakt överensstämmelse mellan avgifter och pensionsutbetalningar. Det är klart, att man som ett alternativ kunde tänka sig, att man inte heller under övergångsperioden toge ut mer i premie än som motsvaras av de till en början ganska små och långsamt stigande pensionerna. Detta skulle emellertid ge upphov till en avsevärt större överkompensation än den, som nu föreslagits. Bl. a. av den anledningen har utredningen frångått fördelningsprincipen under övergångsperioden och föreslagit, att man då skall ta ut större premier än som motsvarar *de samtidigt* utgående pensionerna. Därigenom skapas inom försäkringen en fond. Utredningen anför ytterligare två motiv för fonderingen. Genom fonden avser man att åtminstone temporärt motverka den minskning av sparandet, som den allmänna pensionsförsäkringen annars kan väntas medföra. Man har också ett annat skäl. Genom utnyttjande av ränteavkastningen på fonden kan man till en del utjämna den ökning av uttagningskvoten, som annars blir en följd av den jämförelsevis kraftigare tillväxten av de äldre årsklasserna, som med nuvarande befolkningssammansättning är att vänta inom det närmaste halvseklet.

Jag har uppehållit mig en hel del vid detaljerna i utredningens förslag till utformning av övergångsperioden. Det är därför att de är av direkt intresse för bedömning av försäkringens ekonomiska

verknningar. Jag har också gjort en del jämförelser med andra tänkbara utformningar av försäkringen. Jag tror, att det är det bästa sättet att ge en karakteristik av förslaget. Dess innebörd framstår klarast, om man ser det mot bakgrunden av alternativen, och jag tänker fortsätta med sådana jämförelser, när jag nu går över till att mera direkt behandla de samhällsekonomiska aspekterna.

Vad man vill uppnå genom försäkringen är givetvis en förbättring av åldringarnas standard. De skall tillförsäkras en större andel av nationalprodukten. Denna utfästelse är säkrad genom systemets regler, som knyter pensionerna till den aktiva generationens standard. Men skall åldringarna få en större andel av resurserna, måste den andel, som används för andra ändamål, bli mindre. Realekonomiskt sett är det alltså fråga om vem eller vad, som får maka åt sig för att bereda utrymme för åldringarnas ökade konsumtion. Blir det de aktivas konsumtion, blir det den offentliga konsumtionen, blir det investeringarna eller blir det någon kombination av detta? Jag vill understryka, att det är fråga om dessa utgifters andel av de totala tillgängliga resurserna. Om det exempelvis blir de aktivas konsumtion, som får maka åt sig, så behöver det inte, särskilt med den långsamma övergång som utredningen tänkt sig, bli fråga om någon absolut sänkning av de aktivas standard. Vid fortsatt normal standardökning skulle det bli fråga endast om en viss uppbromsning av ökningstakten i de aktivas konsumtion.

Vad är det då, som blir avgörande för hur den realekonomiska bördan av åldringarnas standardförbättring kommer att falla? Först och främst finns det, synes det mig, vissa till pensionsförsäkringsidén knutna målsättningar rörande dess inverkan på fördelningen mellan konsumtion och investering. En pensionsförsäkring kan ur samhällsekonomisk synpunkt ses som ett instrument för en inkomstomfördelning. Det är dels fråga om en omfördelning i tiden för de enskilda individerna från den aktiva tiden till ålderdomen, dels en omfördelning från de aktiva till pensionärerna. Den första typen av omfördelning, den i tiden, anknyter närmast till en försäkring grundad på premiereservsystemet, medan den andra typen av omfördelning, den från de aktiva till åldringarna, har direkt anknytning till fördelningsprincipen. Den naturliga realekonomiska motsvarigheten till omfördelningen i tiden och fonderingen i premiereservsystemet skulle ligga i en ökning av investeringarna, som sedan skulle utgöra underlaget för den senare följande ökningen av pensionärernas konsumtion precis på det sätt, som det ter sig för den enskilde individen. Genom ett sparande i försäkringen bygger han upp en fond, som han med ränta kan förbruka på sin ålderdom. I ett premiereserv-

system, där ingen överkompensation lämnas, blir den period, under vilken försäkringen kan ge ett tillskott till sparandet, ganska lång, då det dröjer, innan utbetalningarna får någon större omfattning. Men även i ett sådant system upphör sparandet så småningom. Genom överkompensationen förkortar man avsevärt den tid, under vilken försäkringen kan ge ett tillskott till sparandet, och genom de extra låga premierna i början minskar man ytterligare möjligheterna att genom försäkringen få till stånd ett ökat sparande. Om man däremot gick in för ett renodlat fördelningssystem och redan från början betalade full pension till alla åldringar och bekostade detta med lika stora avgifter, skulle försäkringen i stället leda till en minskning av sparandet. Den konsumtionsökning, som skulle bli fallet på pensionärssidan, kan nämligen inte väntas komma att uppvägas av den konsumtionsinskränkning, som avgifterna skulle ge upphov till hos den aktiva generationen. På pensionärssidan fick man räkna med att större delen av de belopp, som blev över, sedan skatten betalats, skulle komma att konsumeras. På avgiftssidan fick man däremot räkna med att en betydande del av avgifterna skulle komma att bekostas genom inskränkning av annat sparande, speciellt sparande i försäkringsform.

Hur ter sig nu den av utredningen föreslagna kompromissen med hänseende till verkningarna på sparandet?

Jag skall först nämna några data för belysning av fonderingens storleksordning. Uttagningskvoten har för det första året fixerats till 2,5 procent för att sedan som nämnts öka med $\frac{1}{2}$ procent vartannat år. Om försäkringen, vilket utredningen utgår från i sina beräkningar, skulle starta 1958, skulle uttagningskvoten 1980 vara uppe i 8 procent. Pensionerna stiger från början ganska långsamt och fondavsättningarna rör sig till en början om 5 à 800 miljoner kronor per år (räknat med utgångspunkt från 1953 års medelinkomstnivå). Från omkring 1970 börjar emellertid fondavsättningarna avtaga och 1980 har de krympt så, att de inklusive räntan på den uppsamlade fonden är nere i ett belopp på 80 miljoner kronor. Men samtidigt börjar pensionsutbetalningarna att stabilisera sig, även om det ännu är några decennier kvar till fullfunktionsstadiet. Utredningen tänker sig, att från 1980 skall fondavsättningarna upphöra och fonden stabiliseras på den då uppnådda nivån. Räntan skall utnyttjas och uttagningskvoten bestämmas, så att det hela går ihop. Detta innebär, att uttagningskvoten även efter 1980 kommer att öka successivt fastän i långsammare takt. Utredningen har gjort tre alternativa beräkningar: en under förutsättning av oförändrad medelinkomst, en under förutsättning av en ökning av medelinkomsten med 1 procent per år och en med en ökning av tre procent per år. Om medelinkomsten inte

alls skulle öka, skulle fonden, då den stabiliseras, uppgå till 13,1 miljarder kronor och 1990 svara för 13,8 procent av de utgående pensionerna. Med tillämpande av samma system för fixering av uttagningskvoten skulle i fallet med en en-procentig årlig ökning av inkomsten fonden fr. o. m. 1980 uppgå till 14,5 miljarder, och i alternativet med en tre-procentig ökning skulle den uppgå till 17,7 miljarder. Vid en stigande inkomstnivå blir fonden givetvis absolut sett större än vid en oförändrad inkomstnivå, men relativt sett släpar den efter, och i fallet med en en-procentig inkomstökning kommer räntan endast att svara för 10,6 procent av pensionerna 1990 och i fallet med en tre-procentig inkomstökning endast för 6,3 procent av pensionerna.

I vilken utsträckning kan nu den föreslagna fondbildningen väntas leda till en ökning av sparande och investering? För att kunna bedöma detta måste man först försöka göra sig en föreställning om i vilken utsträckning den allmänna pensionsförsäkringen kan komma att utgöra ett nettotillskott till pensioneringsåtgärderna. Det finns all anledning att förmoda, att flertalet nu förekommande typer av avgiftsbetalningar etc. under den aktiva tiden för tryggandet av försörjningen under ålderdomen, vid invaliditet och för efterlevande kommer att påverkas starkt av den allmänna pensionsförsäkringen på det sättet, att de delvis kommer att ersättas av denna. Detta gäller också olika slag av direkta eller indirekta inkomstöverföringar från aktiva till åldringar, bl. a. socialvården och anhörigas bidrag. Det är naturligtvis mycket svårt att avgöra, vilken kvantitativ roll detta kan komma att spela. Utredningen har ju inte heller haft möjlighet att närmare undersöka frågan om samordningen mellan nu existerande pensionsformer och den allmänna försäkringen. Varje förutsägelse försvåras också av svårigheterna att jämföra de förmåner, den allmänna försäkringen ger, med dem, som andra pensionsförsäkringar ger. Man har att tänka på sådana saker, som att den allmänna försäkringen följer med standardutvecklingen men å andra sidan inte ger räntegottgörelse i vanlig mening på de uppsamlade premierna. Jämförelsen kompliceras ytterligare genom den betydande överkompensationen, som är större för de äldre än för de yngre. Detta måste bli en mycket besvärlig uppgift att utreda och enas om för arbetsmarknadens parter. Gissningsvis skulle jag uppskatta den inskränkning av andra pensionsavgifter, avsättningar etc., som det här kan bli fråga om, till mellan 20 och 40 procent av avgifterna till den allmänna pensionsförsäkringen.

Men det är inte enbart sådant sparande, som direkt har karaktären av ålderdomssparande eller i övrigt är dikterat av trygghetsmotivet,

som kan väntas komma att reduceras genom den allmänna försäkringen. Även till den del försäkringen kan väntas utgöra ett nettotillskott till pensioneringsåtgärderna, kan den delvis komma att betalas ur sparandet. Det kan gälla andra former av personligt sparande hos den aktiva generationen än det, som tar speciellt sikte på åldersförsörjningen, det kan gälla företagssparandet, i den mån avgifterna belastar företagen, och det kan gälla det offentliga sparandet, om inte stat och kommun kompenserar sig för det skattebortfall, som försäkringen i varje fall till en början måste leda till genom att avgifterna är avdragsgilla. Pensionerna beskattas visserligen, med dels dröjer det ganska länge, innan de kommer upp i någon mera betydande omfattning, dels har ju pensionärerna en lägre marginalskatt. Men då pensionerna börjar löpa, får man naturligtvis också räkna med att det blir möjligt att inskränka på bl. a. de kommunala utgifterna för det inkomstprövade folkpensionstillägget, bostadsbidraget etc. liksom även andra sociala utgifter.

Av direkt betydelse för avgifternas verkningar på sparandet blir deras fördelning mellan anställda och arbetsgivare. Ju mera som i sista hand faller på arbetsgivarna, desto ogynnsammare får man förutsätta att effekten blir på sparandet. Den ursprungliga fördelningen innebär en halvering av lönepremierna mellan arbetsgivare och anställda. Men när det gäller att bedöma den slutgiltiga fördelningen, är denna siffra ingen användbar utgångspunkt. Först och främst kan fördelningen komma att rubbas genom direkta överenskommelser på arbetsmarknaden. Den ändras också genom att företag och enskilda har olika marginalskatt och olika möjligheter att bekosta avgifterna till pensionsförsäkringen genom inskränkning av andra pensioneringsåtgärder. Den möjligheten är större för företagen än för de enskilda. Därtill kommer de förskjutningar i avgiftsbördan, som kan komma att ske via löner och priser. Båda parter, både arbetsgivare och anställda, kommer antagligen att försöka att kompensera sig i samband med löneförhandlingarna för den avgiftsbörda, som ålagts dem. Vidare måste man ta hänsyn till företagens möjligheter att genom prisförändringar övervältra bördan på konsumenterna. Bilden kompliceras ytterligare av de förmögenhetsförskjutningar, som dessa prisförändringar skulle medföra. Motståndskraften mot lönehöjningskrav kan vara olika i olika branscher liksom förutsättningen för en prisöverväring av avgiftsbördan. Försäkringen kan därför på det sättet också ge upphov till inkomstförskjutningar mellan olika delar av näringslivet. Jag skall här inte försöka spå något om det slutliga resultatet av dessa olika processer. Något entydigt resultat kan man knappast komma till.

Jag har i samband med utredningen i alla fall gjort ett försök att bilda mig någon föreställning om *storleksordningen* av de effekter på sparandet, som det här kan bli fråga om, med utgångspunkt från någorlunda realistiska "räkneexempel", där jag laborerat med alternativa antaganden. Resultatet måste givetvis bli mycket osäkert. Jag har kommit till den slutsatsen att genom den fondering, som föreslås av utredningen, bör det av försäkringen framkallade sparandebortfallet utanför försäkringen komma att kompenseras inom försäkringen under låt oss säga de första 10—15 åren av övergångsperioden. Det förefaller till en början också kunna bli fråga om ett visst sparandetillskott genom fonderingen. Men till följd av den med de stigande pensionerna växande konsumtionen bland pensionärerna kommer sparandetillskottet relativt snart att förbytas i ett sparandebortfall. Nu vill jag understryka, att det över huvud taget inte föreligger någon absolut säkerhet för att fonderingen under den första tiden verkligen kommer att leda till en sparande- och investeringsökning. Resultatet kan härvidlag tänkas bli olika i olika konjunkturlägen och det blir bl. a. också beroende av den ekonomiska politikens utformning och dess samordning med och utnyttjande av försäkringens verkningar. Jag räknar emellertid med att man genom den föreslagna fonderingen skapar en förutsättning för en ökning av investeringarna, men att ökningen sannolikt inte blir särskilt betydande och att den inte blir så långvarig. Men jag har då jämfört med ett fall, där det inte sker någon utökning av pensioneringsåtgärderna i samhället. Det är dock knappast den relevanta jämförelsegrunden i detta sammanhang. Om inte den allmänna pensionsförsäkringen kommer till stånd, så kan det förmodas, att det i stället kommer att ske en successiv utbyggnad av de frivilliga pensioneringsåtgärderna i samhället, fastän det då väl blir i långsammare takt. Det kan också förmodas, att det vid en sådan frivillig utbyggnad skulle komma att användas försäkringskonstruktioner med starkare sparmoment än det, som finns i den allmänna pensionsförsäkringen. I så fall kan det hävdas, att den allmänna försäkringen inte endast till en del ersätter *nu* förekommande försäkringsåtgärder — och minskar sparmomentet i dessa — utan också i viss mån hindrar den ökning av försäkringssparandet som annars sannolikt skulle ha kommit till stånd. Sett ur den synpunkten kan det ställa sig tvivelaktigt om den föreslagna fonderingen alls kan sägas leda till någon ökning av sparandet men väl att den efter något decennium eller så leder till en minskning av detta.

Jag har här framför allt diskuterat effekterna på det totala sparandet. En synnerligen intrikat fråga i detta sammanhang är givetvis fonderingens inverkan på sparandets fördelning. I det fallet gäller

det inte så mycket den del av fonden som eventuellt utgör ett nysparande utan framför allt den del som utgör en ersättning för eller en överflyttning av ett sparande som annars skulle ha tagit en annan form. Det är bl. a. till stor del medel, som annars skulle hamnat i försäkringsbolagens fonder och utlånats av dem. Det är också medel, som skulle ha samlats i pensionsstiftelser inom företagen och som regel lånats tillbaka till företaget. Men också därutöver kan det vara medel, som annars skulle ha sparats inom företagen eller av enskilda personer. Sett ur dessa synpunkter ter sig den föreslagna pensionsförsäkringen som ett ganska betydande projekt. Om man enbart ser till sparandet i pensionsförsäkringar av olika slag och i pensionsstiftelser, rör det sig för närvarande om uppskattningsvis 1 miljard kronor. Och lägger man till detta även andra former av ålderdomssparande, kommer man säkert upp i ett rätt mycket högre belopp. Nu kommer ju ingalunda allt ålderdomssparande att flyttas över i den allmänna försäkringen, men det är inte orimligt att tänka sig, att det kan bli fråga om mer än hälften. Detta gäller naturligtvis på litet längre sikt, genom den successiva igångsättningen av försäkringen kommer denna omflyttning att ske gradvis.

Det är givet, att denna koncentration av dessa medel i försäkringens fond ger den fondförvaltande myndigheten ett väsentligt inflytande på kreditmarknaden, och det är också klart, att detta bl. a. kan komma att resultera i en förändring av investeringarnas sammansättning och exempelvis få en inverkan på fördelningen mellan statliga, kommunala och enskilda investeringar och på deras inriktning på olika objekt såsom bostäder, industribyggnader, maskiner, transportmedel etc. Av betydelse är också, att fonderingen kan väntas leda till en viss minskning av företagens självfinansieringsmöjligheter. Båda dessa frågor är i hög grad politiska frågor, om inte annat så därför att den samhällsekonomiska kunskapen ger så liten hållpunkt för en mera objektiv bedömning av innebörden, och jag skall därför inte ge mig in på några ytterligare spekulationer på den här punkten. Frågan kanske kommer upp i den senare diskussionen.

Nå, skall vi nu prompt sträva efter att öka sparandets andel av nationalprodukten eller ens att bibehålla den på nuvarande nivå? Är det något självklart och allmänt accepterat? Att en ökning av sparandet kommit att framstå som något önskvärt, sammanhänger naturligtvis i hög grad med efterkrigstidens inflationsproblem, där en sparandeökning varit en väg till minskning av den samhällsekonomiska spänningen och en minskning av riskerna för en penningvärdeförsämring. Ett annat skäl för en allmänt positiv inställning till en ökning av sparande och investering är naturligtvis kapitalbild-

ningens betydelse för framåtskridandet. Genom en ökad kapitalbildning gynnar man en ökad produktivitetstegring. Man kan naturligtvis fråga sig, hur eftersträvansvärd den ökning av produktiviteten är, som det här kan bli fråga om. Man kan inta den ståndpunkten, att det är så viktigt, att man uppnår en ökning av åldringarnas standard och att detta sker någorlunda snabbt att man får finna sig i att detta leder till en viss minskning av sparandet (eller rättare sparandets andel av nationalprodukten) med de konsekvenser det må ha på utvecklingstakten. Man ställs här inför ett val, men för att kunna välja måste man veta, vad man har att välja mellan. Den ena sidan av saken är någorlunda klar, nämligen innebörden av en standardförbättring för åldringarna. Däremot är det mycket svårt att bedöma, vad vi uppoffrar för att nå det målet. Svårigheten ligger dels i att vi vet så litet om det kvantitativa sambandet mellan kapitalbildning och produktivitetstegring, dels i att vi inte vet, hur vi skall värdera de framtida inkomsterna i förhållande till dagens inkomster. Vill man konkretisera problemet, kan man t. ex. säga, att utredningens förslag till fondering uppskattningsvis kan ge upphov till en sparandeökning, som sammanlagt för det första decenniet skulle motsvara 100 à 150 tusen bostadslägenheter, om det utnyttjades enbart för bostadsbyggande. Men på det enkla sättet ligger det ju inte till, utan man får räkna med att denna sparandeökning kommer att fördelas på en mängd olika investeringsobjekt, och då blir bedömningen av effekten på produktiviteten ett mycket besvärligt problem. Jag har i samband med utredningen gjort vissa försök att åtminstone illustrera arten och i någon mån storleksordningen av de samband, det kan vara fråga om. Jag har då fått det intrycket, att den sparandeökning, som utredningens förslag kan tänkas ge upphov till, under det första decenniet kanske kan ge ett produktivitetstillskott på någon extra procent, räknat över hela decenniet, men att det de två följande decennierna blir fråga om en produktivitetförlust av kanske samman storleksordning. Skulle man däremot såsom ett ytterlighetsalternativ låta premierna få fullfunktionsomfattning redan från början men icke lämna någon som helst överkompensation, skulle man under det första decenniet kanske kunna uppnå ett par tre procents extra produktivitetstillskott. Även under andra och tredje decenniet skulle man få ett viss tillskott, fastän successivt sjunkande. Dessa siffror får naturligtvis inte ses annat än som en *mycket grov* uppskattning av storleksordningen. Även om effekterna på utvecklingstakten enligt dessa bedömanden kan te sig tämligen små i jämförelse med den årliga standardstegring, som vi normalt är vana vid, så kan det, om man går in för ett premiereservsystem, röra sig om belopp, som i förhållande till kostnaden för pen-

sionen är ganska betydande. Som ett visst uttryck för detta kan man ju också ta räntan på de fonderade medlen.

Antag att vi på de osäkra grunder vi har till vårt förfogande säger oss att vi föredrar ålderspensionen framför en något snabbare allmän standardökning och att vi vad beträffar ökningen av pensionsförmånerna finner den av utredningen föreslagna takten lämplig. Det innebär, att vi accepterar den föreslagna överkompensationen av poängbeloppen. Men det finns, så vitt jag förstår, ingen anledning att för den skull acceptera den andra delen av överkompensationen, den som ligger i den lägre premiesättningen under övergångsperioden. Man kan fråga sig, vad anledningen är till denna extra generositet, som utredningen visat mot den första generationen.

Ett annat alternativ till utformning av övergångsperioden, som ur vissa synpunkter skulle ha tett sig ganska naturligt, om man så långt möjligt vill hålla på försäkringsprincipen, hade varit att inskränka överkompensationen till den, som ligger i överkompensationen av poängbeloppen, men låta även den första generationen betala full premie och uppsamla överskottsmedlen i en fond. Vad är anledningen till att utredningen icke gått den vägen? Först och främst är det klart, att om man på en gång införde en obligatorisk avgift av den storlek, det här skulle bli fråga om, skulle effekterna på den samhällsekonomiska balansen kunna bli besvärande, i varje fall i vissa lägen. Utredningen har understrukit, att den anser, att premierna inte bör stiga starkare än att de gott och väl ryms inom den normala standardstegringen. Det är klart, att man också får se en åtgärd av det här slaget tillsammans med andra önskemål om hur standardstegringen bör utnyttjas och göra en avvägning exempelvis mot önskemålet om en förkortning av arbetstiden. Men en ökning av uttagingskvoten med $\frac{1}{2}$ procent vartannat år rör sig med all sannolikhet inte om mer än någonting mellan $\frac{1}{6}$ och $\frac{1}{10}$ av den normala standardstegringen. När man för några år sedan förlängde den lagstadgade semestern från två till tre veckor, gjorde man det på två år, vilket motsvarade ungefär 1 procents standardstegring per år under dessa två år. Jag tror, att man utan några större olägenheter för den samhällsekonomiska balansen skulle kunna öka uttagingskvoten väsentligt snabbare än utredningen föreslagit, även om det kanske inte är tillrådligt att ta steget till full premie på ett år. Men man kunde kanske tänka sig att ta trappan upp till fullfunktionspremie på låt oss säga ett decennium eller möjligen ännu kortare tid och på så sätt skapa en större fond och därigenom en förutsättning för ökade investeringar. Jag förutsätter, att man i så fall skulle samordna utformningen av den

ekonomiska politiken med denna målsättning, så att ökningen av investeringarna förverkligades.

Vad som framför allt tett sig avskräckande för utredningen, synes inte så mycket ha varit den snabbare övergången utan snarare den ökade fonderingen i och för sig. Jag kan förstå att i varje fall för vissa intressegrupper måste en stark fondering i försäkringens regi vara en betänklig sak. Men det är ju inte ett argument, som utredningen framför. Utredningen menar, att om man går in för en högre fondering, innebär det, att man överger fördelningsprincipen för något, som mera liknar premiereservprincipen. Fördelningsprincipen betraktas som grundvalen för en smidig anpassning av pensionen till den aktiva befolkningens standard. Med en större fond skulle denna anpassning enligt utredningens uppfattning försvåras. Man förutsätter, att räntorna på fonden utnyttjas för att till en del finansiera de senare utgående pensionerna. Tanken är då, att ju större fonden är, ju större blir den andel av de utgående pensionerna, som bekostas av räntor. Om det då inträffar en kraftig penningvärdeförsämring och fonden icke har en realvärdebeständig placering, kan det bli nödvändigt att för att täcka de utfästa pensionerna företaga en förhållandevis kraftig höjning av uttagingskvoten. Man drar här en parallell med den välkända svårigheten eller omöjligheten att anpassa de utgående pensionerna i det frivilliga försäkringsväsendet vid försämringar i penningvärdet. Men den väsentliga olikheten i detta sammanhang är, att den allmänna försäkringen är obligatorisk. Därför finns det i varje fall inget tekniskt hinder för en höjning av uttagingskvoten i erforderlig omfattning. Med utnyttjande av räntan på fonden blir uttagingskvoten trots höjningen i varje fall mindre än den skulle ha varit, om fonderingen hade varit lägre. Olägenheten skulle kunna tänkas ligga i att ökningen av uttagingskvoten skulle behöva göras mycket snabbt. Men det visar sig, att om man exempelvis antar, att hälften av pensionerna skulle täckas med räntor på fonden (enligt utredningens förslag rör det sig bara om i runt tal 10 procent), så skulle en 20-procentig prisstegring inte behöva medföra en höjning av uttagingskvoten med mer än *en* procent av inkomsten, vilket knappast förefaller behöva bli särskilt besvärande. För övrigt skulle man nog i värsta fall kunna genomföra höjningen i etapper. Försäkringstagarna gör ju ingen förlust genom penningvärdeförsämringen, trots att fonden är stor, och inte heller har samhället i dess helhet lidit någon förlust. Tvärtom, om den större fonderingen utgjort grunden för en ökning av investeringarna, bör samhället vara i ett bättre läge än det skulle ha varit med den mindre fonderingen.

Ordföranden: Å föreningens vägnar får jag tacka sekreterare Fastbom för detta mycket klargörande inledningsanförande. Han har givit en objektiv och klar överblick över detta svåra och invecklade ämne, och den kommer säkert att underlätta den följande diskussionen.

Härefter yttrade:

Direktör **S. Hydén:** På ordförandens begäran skall jag ge en orientering om ett diametralt motsatt finansieringssystem, nämligen det som en inom Arbetsgivareföreningen tillsatt kommitté framlagt för pensionering av arbetare.

Målet för denna kommitté, vars förslag jag förutsätter är någorlunda bekant för de närvarande, har varit att åstadkomma ett system som, utan att innebära ett obligatorium, skulle omfatta det övervägande antalet arbetare. Vi har inom Arbetsgivareföreningen varit tvungna att avvisa tanken på ett obligatorium och därmed också på ett fördelningssystem. Kvar blev då endast möjligheten att använda ett fonderingssystem. Det är troligt att vi skulle ha kommit till det ändå, men vi hade inget val. Vi har då haft att välja mellan att införa ett system av samma typ som SPP eller att med bibehållande av finansieringstanken bygga upp ett system av en helt ny typ i vad avser fondmedlens placering. Vi utgick från att eventuella laghinder skulle kunna undanröjas om vi kom fram till ett system som accepterades någorlunda allmänt på arbetsmarknaden och ur allmänna synpunkter kunde betraktas som rationellt.

Vi har strävat efter att utarbeta en metod som på en gång gör arbetsgivarna intresserade av att ge pension och för arbetarna framstår såsom säkert och attraktivt. Vi har som bekant förordat att premiereserven skall kvarstå som en pensionsskuld i det pensionsgivande företaget och att pensionerna i viss ordning skall säkerställas därigenom att det juridiska ansvaret för pensionerna skall åvila ett slags försäkringsinrättning. I grund och botten ligger bakom denna säkerhet en ömsesidig garanti i en speciell form de pensionsgivande företagen emellan.

Enligt den uppbyggnad vi föreslagit skulle arbetsgivarna ensamma svara för pensioneringskostnaderna. De motiv som vi hade för den lösningen var att investeringsprojekten inom näringslivet på lång sikt har stor omfattning. Vidare har vi ansett det önskvärt att den ökning av konsumtionen som ett pensioneringssystem kan förutsättas medföra underlättas av en ökning av produktionskapaciteten. Vi är på det klara med att pensioneringen härigenom inte blir billigare än enligt något annat system — pensioneringen kostar ju alltid vad som utbetalas i pension — men den relativa bördan minskar om produktionsapparaten är större och effektivare. Vi har utgått från att det bör finnas möjlighet att ge fondmedlen en produktiv användning och att avkastningen av medlen vid investering i pensionsgivande företag kommer till bättre användning än vid offentlig disposition. Det är en subjektiv värdering, men vi bygger den på en viss erfarenhet.

Jag vill nu särskilt understryka en speciell tankegång i det förslag som Arbetsgivareföreningens kommitté har framlagt. Vi kommer såvitt man kan bedöma aldrig i ett jämviktsläge. All erfarenhet tyder på att en förmån som

en gång givits åt anställda inte kan minskas, utan snarare är motsatsen fallet. Sannolikt blir det så även med pensionerna. Om man tillämpar den tanken på SAF-systemet, innebär det att det tvångsstyrda pensioneringssparandet ständigt växer. Det medför från företagets synpunkt att pensioneringsskulden kan betraktas såsom en långsiktig skuld och alltså kan ges en långsiktig placering. Trots dess karaktär av skuld till utomstående kan den användas på samma långsiktiga sätt som det egna kapitalet, men man måste iaktta att dess motsvarighet bland företagets aktiva ger en avkastning som minst motsvarar den ränta som förutsatts i SAF-systemet: 3,5 procent plus ett säkerhetstillägg om 0,2 procent.

Inom SAF-kommittén har vi ansett att fonderingsmetoden har en fördel framför fördelningsmetoden, under förutsättning att medlen investeras så att god avkastning erhålles. Fonderingsmetoden i kombination med någorlunda restriktiva övergångsbestämmelser framtvingar ett sparande som — om ålderssammansättningen hos försäkringsklientelet är någorlunda konstant och förmånerna ständigt stigande — innebär att detta sparande egentligen aldrig upphör. Nu kan emellertid lägen uppkomma, då önskemålet om samhälls-ekonomisk balans kräver en särskilt stor investering inom näringslivet, eller omvänt att en större konsumtion är önskvärd. I SAF-systemet kan man lätt inbygga en rätt till intern avsättning hos företagen för att möta framtida premier, d. v. s. i systemets termer en ökad fondering och ökad skuldsättning, d. v. s. i realiteten ökad investering.

Vidare möjliggör systemet att man kollektivavtalsvägen låter utrymmet för en inkomststegring i vissa fall helt gå till lönestegring och i andra fall till pension och därmed ökat sparande. Även på detta sätt kan systemet användas för tillgodoseende av samhälls-ekonomiska önskemål.

På uppmaning av ordföranden vill jag beröra ytterligare en sak, som kanske ligger något vid sidan av vad vi här diskuterar. Det har sagts att SAF-systemet inte är ett alternativ i vanlig mening till det statliga förslaget, eftersom det bara är avsett för arbetare. Den invändningen har endast begränsat värde. SAF-systemet avser i princip endast arbetare, och den kommitté som sysslade med detta spörsmål hade bara till uppgift att ange en teknisk lösning för arbetarpensionering, men systemet kan användas även för andra grupper. Först och främst kan det användas för sådana andra arbetstagare än arbetare som till äventyrs inte i annan ordning har sin pensionsfråga ordnad — det är dock en sak som knappast blir särskilt aktuell.

Sådana arbetsgivare som önskar pensionera sig själva på samma sätt som de pensionerar sina arbetare och för samma kostnad kan anmäla sig såsom anställda hos sig själva och därigenom komma med i systemet. Det är vidare möjligt att medta företagargrupper, bara de kommer in som kollektiv — i så fall blir kollektivet att betrakta såsom arbetsgivare för dessa medlemmar.

Nu har emellertid denna metod vissa begränsningar. Vi måste ha rätt stora kollektiv. I SAF-systemet har man nämligen tänkt sig en premieberäkning som helt grundas på kollektivanslutning. Man vill fixera premierna till genomsnittspersonen i systemet och undvika varje form av selektion vid val av arbetstagare med hänsyn till pensioneringskostnaderna.

Jag har nu redogjort för ett alternativ till det statliga förslaget och vill nämna ytterligare ett alternativ, nämligen det som framkommer i den ahlbergiska reservationen. I riksdagsman Ahlbergs reservation pläderas för en höjning av folkpensionen i stället för genomförande av det åkessoniska

förslaget. Det är uppenbart att även en sådan lösning medför en del samhälls-ekonomiska konsekvenser. Vi har inom SAF låtit göra en utredning rörande kostnaderna för en ändring av folkpensionerna, och jag vill gärna nämna resultatet, eftersom det har central betydelse vid bedömningen av de olika pensioneringsmetodernas samhälls-ekonomiska konsekvenser.

Den 1 januari 1956 finns i runt tal 858.000 folkpensionärer i landet. Av dem har 541.000 inkomstprövat kommunalt bostadstillägg, medan 317.000 inte har det. Det alldeles övervägande antalet personer som får kommunalt bostadstillägg får 100, 200 eller 300 kronor i sådant tillägg. Av en samlad summa på 222 miljoner i kommunala bostadstillägg utgår något över 130 miljoner i poster icke överstigande 300 kronor. Kommunala bostadstillägg om minst 1.200 kronor utgår bara till 17.400 pensionstagare, som tillhoppa får 3,38 miljoner.

Om man ser efter vad det skulle kosta att tillgodose kraven i den ahlbergiska reservationen, finner man att en höjning av folkpensionen med 100 kronor och en minskning av det kommunala bostadstillägget med samma belopp skulle kosta 29 miljoner. Motsvarande tal för 200 kronor skulle bli 65 miljoner, för 500 kronor 224 miljoner, för 1.000 kronor 576 miljoner och för 1.200 kronor 729 miljoner i runda tal.

Hur skall merkostnaden finansieras om man väljer denna metod? Vi har att konstatera att den svenska folkpensionen i exceptionellt hög grad är skattefinansierad. För några år sedan beräknades den till 80 procent vara skattefinansierad, men nu är väl siffran något lägre. Detta gäller över huvud taget den svenska socialförsäkringen; den är i det fallet unik internationellt sett. Jag har plockat fram några siffror som Internationella arbetsorganisationen sammanställt rörande finansieringen av socialvården i olika europeiska länder som tillhör organisationen, varvid specialberäkningar gjorts för Västeuropa och Östeuropa. Man kan indela länderna i flera grupper. Den första gruppen omfattar Skandinavien jämte Storbritannien och Irland, där skattefinansieringen är starkt dominerande. Skattefinansieringen är i Finland lika stor som den direkta finansieringen med avgifter från de försäkrade eller deras arbetsgivare, och i Sverige utgör den direkta finansieringen endast 26 procent. Dessa siffror hänför sig till 1951, således innan sjukförsäkringen genomfördes. Sedan dess har det kanske skett någon liten ändring.

Nästa grupp består av Beneluxländerna, Västtyskland och Schweiz, där den direkta finansieringen med avgifter överväger, men inte särskilt mycket. Därefter har vi en grupp, huvudsakligen bestående av länderna i Sydeuropa, där den direkta finansieringen är starkt dominerande, i vissa länder i sådan utsträckning att skattefinansieringen är bagatellartad. Slutligen har vi Östeuropa, där finansieringen till sin huvuddel åvilar arbetsgivarna.

Jag har velat säga detta, emedan man då det talas om hur en höjning av folkpensionen skall finansieras uppenbarligen utgår från att den nuvarande finansieringsmetoden skulle vara given. Såsom framgår av dessa siffror är det med tanke på Sveriges speciella situation långt ifrån självfallet. Jag vill bara helt allmänt konstatera att varje ökning av folkpensionen med 100 kronor utöver en ökning med 1.200 kronor, som skulle kosta 729 miljoner, kostar ungefär 80 miljoner, och varje procents ökning av den avgiftsfinansierade delen ger närmare 200 miljoner. Man bör självfallet vid en eventuell lösning av pensionsfrågan folkpensionsvägen sätta kostnaden för avgiftspensionering

i relation till vad det i stället skulle kosta att gå den väg som den åkessonska kommittén har anvisat.

Byrådirektör **L. E. Torén**: Jag skall bara göra ett kort inpass i anslutning till den sista delen av herr Fastboms anförande och beröra frågan, i vilken mån fondbildningen är en fiende till pensionsutredningens målsättning.

I betänkandet förekommer ett resonemang som kanske är en smula vagt på den punkten. Man utgår från svårigheterna att lösa värdebeständighetsfrågan i ett premiererservsystem sådant det nu förekommer i enskilda försäkringsanstalter och andra institutioner med frivillig anslutning och lokalt begränsad verksamhet. Med utgångspunkt i det resonemanget diskuterar man svårigheterna att klara värdebeständighetsfrågan vid en statlig försäkring som skulle likna premiererservsystemet. Svårigheterna blir större ju större fonden är. Där har utredningen enligt min mening alltför starkt framhållit fondbildningen såsom en fiende till målsättningen. Man säger att en stor fond försvårar följsamheten till de aktivas standard, men man tappar delvis bort den fundamentala skillnad som ligger däri, att den statliga anordningen har uttaxeringsmakt och därigenom med premier kan fylla ut vad som krävs för att upprätthålla åldringarnas standard. I vilket fall som helst kan dessa premier aldrig bli större än de blir om fonden är noll. Resonemanget är enligt mitt förmenande drivet för långt.

Lösningen är nog snarare ett uttryck för de mycket starka divergenser i uppfattningarna beträffande fondbildningen inom en allmän försäkring. Å ena sidan hävdas att man skall låta pengarna ligga där de ligger och inte sprida ut dem genom förvaltarna av en stor fond, och å andra sidan hävdas, att en fondering kan vara av värde i det läge där vi befinner oss.

Det är sålunda slitningen mellan dessa synpunkter som i realiteten ligger bakom förslaget, och vi får nog säga att utredningen närmast har låtit frågan gå vidare. Problemet ligger litet vid sidan om utredningens uppdrag men är ändå betydelsefullt i den diskussion som pågår.

Direktör **T. Larsson**: Enligt min mening är pensionsutredningens förslag klart omoraliskt i vad gäller övergångsbestämmelserna. Jag skall närmare motivera mitt påstående.

Låt oss tänka oss tre olika personer, 17, 33 och 49 år gamla, som de första 16 åren av sin produktiva tid har en inkomst motsvarande 0,5 medelinkomst, de därpå följande 16 åren 1 medelinkomst och den sista 16-årsperioden 1,5 medelinkomst. Utredningen föreslår nu för det första att 49-åringen skall betala ett mindre belopp i premier — han skall bara betala premier under 16 år med reducerad uttagningskvot — och för det andra att han skall ha en pension motsvarande tre gånger det poängtal han samlat och som grundar sig på 1,5 medelinkomst. 33-åringen betalar avgift under 32 år och får en pension som grundas på 1,25 medelinkomst, medan 17-åringen betalar avgift i 48 år och får en pension som grundar sig på 1 medelinkomst. Under förutsättning av oförändrad medelinkomst kan pensionsunderlag, sammanlagd premie och överkompensation vid den angivna inkomstutvecklingen sammanfattas i följande tabell:*

* Tabellen tillfogad vid tryckningen.

Alder vid försäkringens införande	Pensionsunderlag, medelinkomster	Sammanlagd premie, medelinkomster	Faktor för överkompensation
0	1	4,80	1,00
17	1	4,06	1,18
33	1,25	2,66	2,26
49	1,5	1,02	7,06

Är det rimligt att vår generation skall tillerkänna sig sådana förmåner? De gamla skall ställas utanför — de som är över 65 år får ingenting — men vi själva skall ha högre pension än någon som kommer efter oss. Denna kritik har framförts mot principutredningen men har såvitt jag förstår inte föranlett något som helst hänsynstagande i pensionsutredningens betänkande.

Vill man diskutera införande av en allmän pensionsförsäkring, är det nödvändigt att mönstra ut sådana otympligheter. Man kan inte begära att våra efterkommande skall respektera ett beslut av denna art. Det är uppenbart att de måste finna på metoder att komma från beslutet, och det är mycket lätt. Lika väl som man kan fuska med valutan och åstadkomma inflation kan man naturligtvis fuska med medelinkomsten, exempelvis genom att ta med barn vid beräkningen.

Jag vill instämma i sekreterare Fastboms yttrande, att det nya betänkandet är anmärkningsvärt likt det gamla, men det finns dock en nyhet som är verkligt värdefull, nämligen den enkla metoden att klara den rörliga pensionsåldern. Jag tycker det vore naturligt att man utan dröjsmål införde samma regler beträffande folkpensionen.

En annan punkt som man kan fästa uppmärksamheten på då man betraktar betänkandet såsom underlag för en diskussion gäller änkepensionen. Det finns såvitt jag förstår ingen som helst anledning att konstruera en allmän pensionsförsäkring med änkepension. Det enda rimliga är att slå ihop makarnas inkomst och på något sätt dela upp den poängsumma som uppkommer som underlag för en ålders- och invalidpension. Sedan kan man, om man så vill, efter en försäkringsteknisk omräkning låta en änking eller änka få ut pension i förtid.

Enligt min mening finns det inte heller anledning att räkna med kapitalinkomst såsom underlag för pension. Det sägs i betänkandet att det är svårt att räkna bort kapitalinkomst, men man känner ju inte bara den sammanräknade nettoinkomsten utan också den behållna förmögenheten. Varför kan man inte från den sammanräknade nettoinkomsten dra tre eller fyra procent av den behållna förmögenheten för att få fram ett underlag för vederbörandes egenpremie? Det måste vara en bättre och enklare schablon än att dra bort noll procent.

Om man à tout prix vill genomföra en försäkring i denna form, synes det mig kunna ske utan att pengarna lämnar företagen. Det bör tekniskt kunna ordnas så att poängbokföringen görs upp utan att pengarna inbetalas till staten. Företagen bör när de så önskar, t. ex. vid en penningvärdeförsämring eller kraftig standardhöjning, ha rätt att med ränta betala in avgifterna på en gång för ett godtyckligt antal år, detta även om det är fråga om en lång tid, t. ex. 10, 20 eller 30 år. Såvitt jag kan förstå går det alldeles utmärkt.

Byråchef **G. Cederwall**: Jag befinner mig i den besvärliga situationen, att jag i så hög grad är ense med inledaren, att det är svårt att få till stånd en debatt. Jag får väl då polemisera mot personer som till äventyrs har en annan uppfattning och ytterligare utveckla några av de punkter i inledningen som jag betraktar såsom väsentliga.

Jag konstaterar då först, att Fastbom bara talade om den allmänna pensionsförsäkringen såsom den är presenterad i pensionsutredningens senaste betänkande. Man borde väl i alla fall se på andra alternativ också, och här har vi fått höra en värdefull kompletterande redogörelse av direktör Hydén.

Det är en stor fråga som nu diskuteras. Det är fråga om huruvida vi skall binda oss för att — låt vara efter en rätt lång övergångsperiod — låta ytterligare 8—10 procent av inkomsterna bli föremål för en obligatorisk överflyttning genom det allmänna. Det allmänna tar redan, för sina egna utgifter eller för inkomsttransfereringar, hand om någonting sådant som en tredjedel av nationalinkomsten. Det är något mindre än 30 procent av bruttonationalprodukten, något över den siffran räknat på nettoinkomstsumman. Om man lägger till 8—10 procent, kommer man upp i gott och väl 40 procent. Det är väl inte troligt att man kan räkna med en radikal nedskärning på annat håll — det finns i varje fall ingen tendens i den riktningen — och man kan nog ha skäl att tveka en smula inför att vi skulle binda oss för en anordning med denna kolossala omfattning. Den andel av nationalinkomsten som passerar det allmänna är kanske för närvarande något lägre hos oss än i exempelvis England och Västtyskland, men vi skulle ta ett väldigt skutt uppåt om vi accepterade denna utrednings förslag. Jag vet inte var gränsen går för det som är angenämt för medborgarna, om den går över eller under 40 procent — den ligger självfallet väsentligt under 100 procent — men jag har på känn att vi kanske börjar komma i obehaglig närhet av den gränsen.

Jag säger inte detta som en invändning mot ett pensionssystem i och för sig utan för att understryka frågans storlek. Alla är förmodligen ense om målsättningen, att förbättra och säkra de gamlas standard, och samma standardstegring kostar ungefär detsamma i vilken form den än åstadkommes. Men vi bör ändå noga överväga, om vi vill ha pensionsfrågan ordnad på detta sätt eller på något annat. Alternativet skulle närmast vara en höjning av folkpensionen i botten, påbyggd med sådana enskilda eller avtalsmässiga påbyggnader som medborgarna kan uppnå förhandlingsvägen eller eljest vill ta på sig. Jag skall inte här ta ställning till olika alternativ. Man har anledning att känna en hög grad av osäkerhet. Frågan är av sådan vikt att man skulle önska en folkomröstning, om det kunde presenteras ett par klara alternativ.

En huvudfråga i herr Fastboms inledningsanförande gällde hur ett pensionsförsäkringssystem som fått den ena eller andra utformningen påverkar det totala sparandet i samhället och investeringsvolymen. Jag är glad över den stilsamma men ganska energiska kritik mot pensionsutredningens betänkande som herr Fastbom här har levererat på den punkten. I bilagan till betänkandet uttrycker han sig försiktigare och säger bland annat, att man "med hänsyn till verkningarna på den samhällsekonomiska balansen synes utan större risk kunna tänka sig en något snabbare ökning av avgifterna än utredningen ansett sig böra föreslå". Detta fann jag vara ett rekord av understatement.

Investeringsbehovet kan naturligtvis bedömas på många olika sätt, och herr Fastbom har i bilagan till betänkandet analyserat sambandet mellan investeringar och framåtskridande. Hans beräkningar är därvid naturligtvis i viss

mån osäkra. Man kan möjligen av den försiktiga skrivningen få ett intryck av att herr Fastbom menar, att en mindre variation i investeringsvolymens omfattning inte skulle ha så stor inverkan på produktivitetens utveckling som många kanske har föreställt sig. Jag skall inte gå in på den frågan.

Men man kan måhända bilda sig en uppfattning om samma problem, om man går en helt annan väg. Under hela efterkrigstiden har vi haft mycket omfattande investeringar och ändå har vi oavbrutet fått känna ett starkt tryck av investeringsönskemål som fått skjutas på framtiden. Till synes outtömliga investeringsbehov finns på nästan alla områden.

De överväganden som ligger bakom de olika långtidsutredningarna och de överväganden som ligger bakom den i detta avseende återhållsamma ekonomiska politiken, ger ett starkt intryck av att en stor mängd av de investeringar, som inte kunnat komma till utförande men som man gärna skulle vilja se realiserade, med varje rimlig värdering har en, samhällsekonomiskt sett, ganska hög räntabilitet. Jag uttrycker mig litet vagt, eftersom det såsom alla ekonomer vet bör göras åtskilliga reservationer för hur sådana saker skall bedömas.

Jag tror det finns många faktorer i samhällsutvecklingen som ger oss anledning att räkna med en stor investeringsvilja också i fortsättningen. Jag kan nämna den snabba omflyttningen av folk över till stadsnäringarna, konsekvenserna av den snabba standardhöjningen och den tekniska utvecklingen. Det finns spår av denna synpunkt t. o. m. i pensionsutredningens betänkande, men där anförs detta egendomligt nog såsom ett argument för en motsatt ståndpunkt, för att man skall ha en mindre fond och skjuta ansvaret för de gamlas försörjning till den i framtiden aktiva generationen, emedan förutsättningarna att bära avgifterna skulle vara bättre då. Detta är, såvitt jag förstår, riktigt under förutsättning att det drivs en sådan politik, att investeringsnivån blir minst lika hög som nu, och det beror i hög grad på omfattningen av sparandet.

Herr Fastbom har i dag och — litet mer utförligt — i bilagan till betänkandet påvisat att det förslag som nu föreligger möjligen kan föranleda en liten ökning av sparandet, men den ökningen kan inte vara annat än mycket måttlig och mycket kortvarig. Redan efter något årtionde måste vi snarare räkna med en minskning av sparandet.

Vilken form av pensionssystem man än väljer bör man enligt min mening fästa det största avseende vid huruvida det innebär en ökning av sparandet eller inte. Detta betyder, om man inte har någonting annat att hålla sig till, att man måste se bland annat på hur stor fondbildning som åstadkommes. Ur samhällsekonomisk synpunkt och med hänsyn till angelägenheten av en hög investeringsnivå skulle man önska en så stor fondbildning som möjligt. Jag vet inte om herr Torén talade å utredningens vägnar; i så fall uppfattade jag det närmast som en avbön för de argument som anges i betänkandet för motsatt uppfattning.

Jag kommer så till frågan om fondbildningens verkan på sparandets och investeringarnas *inriktning*. Det förefaller som om en del av dem som är rädda för en betydande fondbildning i samhällelig regi i stil med den som skulle genomföras om pensionsutredningens förslag godkändes fruktar att sparandet inte skulle få den bästa användningen. Jag är inte säker på om den frågan i första hand bör diskuteras i samband med pensionssystemet. Den bör snarare bedömas såsom en kreditpolitisk fråga. Jag undrar emellertid

om inte farhågorna är överdrivna. Under efterkrigstiden har tyngdpunkten i investeringarna förskjutits till den samhällsliga sektorn. Man har nu erfarenheter av svårigheten att med den struktur sparandet nu har samordna finansieringen av en omfattande offentlig investeringspolitik med t. ex. en restriktiv kreditpolitik.

I pensionsutredningens betänkande föreslås en fondbildning på mellan en halv och en miljard kronor per år under det första årtiondet, och man skulle kanske kunna önska sig den dubbla storleken, om man nu skall hålla sig till detta system. Man kan då tänka sig att denna statliga fond skulle användas bland annat till finansiering av sådana offentliga och institutionella investeringar som ändå skulle komma till stånd. Staten och kommunerna har var för sig under de senare åren haft ett upplåningsbehov som hållit sig mellan en halv och en miljard kronor om året. Man kan, om man vill gå vidare, också tänka sig använda en del av medlen till finansiering av bostadsbyggandet.

Fördelen skulle vara att kapitalmarknaden och kreditmarknaden i övrigt kunde friställas för den enskilda investeringsverksamheten. Jag tror det finns anledning att varna för tanken att staten skulle starta en bankrörelse och låna ut en fond, som växer med en eller ett par miljarder om året, i större eller mindre poster. Det är bättre att överlåta den uppgiften på kreditmarknadsinstitutioner som är specialiserade på att göra det. Man skulle däremot mycket väl kunna åstadkomma en avlastning från kapital- och kreditmarknaden, som i varje fall under de senaste åren inte har fungerat helt tillfredsställande.

Jag vill inte utföra resonemanget vidare, eftersom det skulle bli en diskussion om institutionerna på kreditmarknaden samt kreditpolitikens uppgifter och möjligheter i olika avseenden. Vad jag velat säga är att jag inte tror att den diskussionen med nödvändighet behöver kopplas ihop med frågan, huruvida det skall förekomma någon fondbildning eller hur stor fondbildningen bör vara. Det är i viss mån en helt annan fråga.

Fil. dr J. Wallander: Jag befinner mig liksom byråchefen Cederwall i den situationen, att jag inte är oenig med inledaren. Pensionskommittén förefaller däremot att ha tagit mycket ringa hänsyn till de synpunkter han framfört i sin bilaga. Detta kan i sin tur möjligen sammanhänga med att han där uttryckt sig med den stora försiktighet, vilken är naturlig för en representant för konjunkturinstitutet. Det finns naturligtvis också anledning att vara försiktig i detta sammanhang. Det är mycket svårt att veta hur olika pensions-system kan komma att påverka t. ex. sparandet. Vi vet ju inte hur stort det totala nettosparandet är i dag, och då är det givetvis vanskligt att förutsäga, hur stort det kan bli i framtiden under olika omständigheter. Jag skall emellertid i någon mån försöka behandla den saken och därvid dra ut resonemanget litet längre än herr Fastbom gjorde. Jag är väl medveten om att vad jag då säger i viss mån grundar sig på vetande men i stor utsträckning också på tro.

När man skall ta ställning till ett pensionsförslag, är det många synpunkter som spelar in, synpunkter som ofta inte har med ekonomiska ting att göra och som det alltså inte finns anledning att ta upp här. Men om man kan utgå från att det kommer att råda en allmän enighet om att vi bör ge de gamla en ordentligt tilltagen pension relativt snart, finns det anledning att från ekonomisk synpunkt pröva, vilket av olika tänkbara system vi bör välja. Man kan anlägga många olika ekonomiska synpunkter på den frågan, men

jag skall bara uppehålla mig vid en, nämligen hur olika system kan påverka sparandet. Såsom flera talare före mig har understrukit är det ett mycket viktigt spörsmål.

Herr Fastbom har framhållit att pensionssparandet är mycket stort för närvarande. Han beräknade det till åtminstone en miljard. Att pensionssparandet är så stort får anses exceptionellt. I ett stationärt samhälle bör ju inbetalade avgifter och utbetalade pensioner gå ungefär jämnt upp, men t. ex. inom SPP fick man år 1953 in avgifter på över 300 miljoner samtidigt som summan av utbetalade pensioner inte gick upp till mer än 30—40 miljoner. SPP kan därför årligen lägga drygt 300 miljoner till sina fonder.

Att vi befinner oss i denna situation sammanhänger med flera omständigheter.

För det första har pensionsverksamheten expanderat starkt under 20-, 30- och 40-talen. Huvuddelen av klientelet är unga människor. Det blir därför onormalt många som betalar in premier och förhållandevis få som tar ut pensioner. Av SPP:s klientel är 4 procent över 65 år, medan bland hela befolkningen 14 procent är över 65 år.

För det andra har pensionerna inte stigit i takt med inkomsterna. Avgifts- inbetalningarna har ökat allteftersom inkomsterna ökat, medan pensionsutbetalningarna legat relativt stilla. Såväl standardstegringen som inflationen har alltså bidragit till att sparandet på pensionsområdet fått en så stor omfattning.

Vidtar man inga särskilda åtgärder, kan detta sparande fortsätta under lång tid och måhända också öka. Pensionssystemen kan beräknas fortsätta att expandera och vi kan väl också räkna med fortsatt standardstegring och kanske också fortsatt inflation.

Om däremot det aktuella pensionsförslaget genomförs, kan vi — eftersom pensionsförmånerna skall vara värdebeständiga — räkna med att om cirka 15 år ha kommit ur den nuvarande exceptionellt gynnsamma situationen. Såvida då inte annat sparande samtidigt ökar finns det risk för att framstegstakten minskar. Vi har väl emellertid en känsla av att det vore bättre om framstegstakten kunde öka och investeringarnas omfattning stiga. Det är dock naturligtvis inte rimligt att låta investeringarna stiga hur mycket som helst. Hur långt vi skall gå måste vi avgöra på grundval av en avvägning mellan å ena sidan hur olustigt vi tycker det är att spara och å andra sidan hur mycket vi tror att vi får för den ökning av investeringarna, som kan komma till stånd. Det gäller för oss att göra en så god affär som möjligt och avväga det olustiga momentet — sparandet — mot de framtida inkomster vi kan få så att resultatet blir optimalt.

Det är svårt att göra den kalkylen. Vi vet inte vilket resultat en ökning av investeringarna kommer att ge, och vi vet inte heller med säkerhet hur annat sparande vid sidan av pensionssparandet kommer att utvecklas, vilken ekonomisk politik som kommer att föras, osv. Det förefaller mig dock som om det skulle ha funnits anledning för pensionsutredningen att söka göra en kalkyl av den typen. Om man gör en sådan kalkyl, som måste innehålla stora approximationer och förenklingar — är det min personliga tro att man skulle finna, att det sannolikt skulle vara en god affär att ordna pensions-systemet så att vi varje år fick ett nettosparande, som var så stort att även den nu föreslagna fonden tedde sig som relativt begränsad.

Vad man bör sikta mot är för övrigt inte att skapa en fond av viss storlek, utan att åstadkomma ett årligt nettosparande av viss storlek. Detta

sparande bör fortgå så länge man anser det vara lämpligt att låta framåtskridandet fortsätta. Det betyder att fonden kan bli praktiskt taget hur stor som helst. Detta betyder också att man vid konstruerandet av pensionssystemet kan ha anledning att i viss mån s. a. s. utgå från sparandesidan.

Hur skall man nu åstadkomma det önskade sparandet i systemet? I Arbetsgivareföreningens förslag kommer nettosparandet fram som ett resultat av att pensionerna inte direkt följer med inkomststegringen. Man kan också tänka sig att i ett system av kommitténs typ pensionärerna inte får full andel av standardstegringen. Man kan komma överens om att de t. ex. skall få 70 eller 80 procent av stegringen, i medvetande om att pensionerna då i realiteten blir större än de eljest skulle bli, eftersom standardstegringen under sådana omständigheter blir starkare än som annars skulle blivit fallet.

Resonemang efter dessa linjer leder också till vissa slutsatser rörande den praktiska utformningen av ett pensionssystem — det är synpunkter som i och för sig gäller även det förslag som pensionsutredningen framlagt.

Först och främst är det tydligt att en förutsättning för att det skall vara förnuftigt att resonera på det sätt som gjorts ovan är att sparandet verkligen leder till investeringar som ökar produktiviteten. Även om jag är medveten om de invändningar som byråchefen Cederwall reste, tror jag personligen att det skulle vara fördelaktigt ur effektivitetssynpunkt att låta pengarna i stor utsträckning finnas kvar i företagen.

Vidare är det här fråga om så mycket pengar att det åtminstone för mig ter sig olustigt att makten över dem skulle läggas i händerna på ett fåtal personer. Det är mycket som talar för att man bör söka sprida ut makten över detta stora sparande på så många händer som möjligt. Det skulle ur denna synpunkt vara fördelaktigt om man kunde arbeta med flera olika system, ett för industrien, ett för handeln osv. och kanske rentav försöka företa en ytterligare uppdelning med olika pensionssystem för olika industribranscher. Man kunde faktiskt — jag är medveten om att det är en hädisk tanke — tänka sig att låta pensionernas storlek i framtiden bli beroende av framstegstakten i vederbörande näringsgren. Det kunde kanske stimulera till snabbare framåtskridande genom att påskynda överflyttning från den ena näringsgrenen till den andra.

Civilingenjör O. Sundén: För ungefär ett halvår sedan framlade dåvarande finansministern ett förslag om tvångssparande. Förslaget hade emellertid en så rå yta, att det var politiskt ogenomförbart och man avstod från att genomföra det. När jag lyssnat till denna debatt om fondbildningen i samband med en allmän pensionering har jag inte kunnat värja mig för tanken, att vi här har tvångssparandet iklätt en politiskt mer tilltalande dräkt. Om en obligatorisk pensionsförsäkring genomföres, blir vi alla tvungna att ge vårt bidrag till ett tvångssparande. Det har här framhållits att det är diskutabelt om den föreslagna fonden bidrar till att verkligen öka sparandet. Samma invändning gällde det statliga tvångssparandet som var aktuellt för några månader sedan.

Den andra frågan som här har diskuterats, om vi skall skjuta vår försörjningsbörda över till kommande generationer, anser jag vara en etisk fråga snarare än en ekonomisk.

Fil. lic. A. Sambergs: Jag skulle vilja göra några kommentarer om en allmän pensionsförsäkrings betydelse för en enskild näringsgren, nämligen

jordbruket. Jag vill först säga, att jag tycker det är nödvändigt att skilja på försäkringsförslagets två huvudändamål, nämligen dels att utjämna riskerna för inkomstbortfall genom invaliditet eller tidig död och dels att finansiera ålderdomsförsörjningen för huvuddelen av vår befolkning.

Att riskskyddet blir ordnat är utan tvivel ett ytterst aktuellt behov och att detta göres på billigaste sätt genom någon form av kollektiv försäkring är ju ställt utom allt tvivel. Det är däremot inte givet att det måste vara en statlig tvångsförsäkring. Ett system av kollektiva försäkringar i olika organisationers regi skulle också ha kunnat utnyttja de lägre kostnader, som erhålls genom frånvaro av anskaffningskostnader, utnyttjande av redan befintliga administrationssystem o. s. v.

När det gäller ålderdomsförsörjningen är däremot inte alls försäkringsvägen så självfaller och i varje fall inte den enda saliggörande. Jag skulle här vilja protestera mot tendensen att sätta likhetstecken mellan ålderdomsförsörjning och pensionering. Det finns många andra sätt att sörja för sin ålderdom på och när man bedömer den här frågan får man inte bara ta med i bilden pensionsförslaget utan också de andra möjligheterna. Man måste också redan från början ha klart för sig att pensionsförslagets egentliga innebörd som nämnts här tidigare är ett tvångssparande i jättelik skala.

Av de fördelar och nackdelar som en allmän pensionering enligt pensionsutredningens förslag skulle ha för jordbruket (och även för andra familjeföretag) skall jag här tillåta mig att peka på några av de såvitt jag förstår mest frappanta nackdelarna. Man kan naturligtvis diskutera hur starka dessa olägenheter bör bli, men tendenserna måste komma att finnas.

Man måste först fråga sig om avgifterna till pensioneringen kommer att minska på konsumtionen eller sparandet. Man får då komma ihåg att en mycket stor del av jordbrukarnas sparande sker i form av amortering av lån. Det sparandet kan man i varje fall inte i första skedet minska så mycket på. På längre sikt kanske det blir en tendens att söka få lindrigare amorteringsvillkor. Att sparandet i bankmedel, värdepapper och andra tillgångar måste minska är väl däremot klart. Kanske räcker den minskningen, kanske behöver även konsumtionsutgifterna hållas tillbaka.

Företagens likviditet och rörlighet kommer att minskas. En reserv av bankmedel kan användas när den behövs för ett maskinköp, för en reparation eller annat. Värdepapper och reala tillgångar kan säljas eller belånas, livförsäkringsbrev kan belånas eller återköpas. Men ett fiktivt "poängkapital", som i en framtid skall ge ett obestämt pensionsbelopp, kan man varken sälja eller belåna.

Självfinansieringsmöjligheterna kommer alltså att minska. Det blir svårare eller omöjligt att få ihop egna pengar till en förbättring. Enda utvägen att klara finansieringen av en förbättringsåtgärd blir då att låna. Men det är då ganska stor risk för att förbättringen inte blir av.

Genom minskad inlåning kan jordbrukskassorna och andra kreditinstitut också få svårare att förse jordbrukarna med kapital. Det kan förstås tänkas att en del av fondens kapital kan ledas tillbaka till jordbruket. Men det kan ju bara bli en liten del av kapitalvärdet av de inbetalda avgifterna och man kan ju då också ställa frågan varför kapitalet inte redan från början kunde ha fått vara kvar inom näringen.

Det tycks alltså finnas en risk för att investeringsverksamheten inom jordbruket kommer att hämmas genom en tvångspensionering.

Jordbrukarsönerna får eftersom de redan från början får betala pensionsavgifter svårare att spara ihop startkapital till en egen gård eller att sätta upp på ett arrendeställe. I en del fall kan deras arvsutsikter också bli mindre. En skuldsättning torde alltså bli nödvändig redan vid starten för de blivande jordbrukarna.

Att jag här dragit fram de här olägenheterna innebär inte att jag nu vill säga att försäkringsförslaget är olämpligt för jordbrukets del. Det kan tänkas att fördelarna överväger, men det kan jag ännu inte yttra mig om. Det kan också tänkas att olägenheterna inte blir så markerade, eftersom ökningen av avgifterna förutsatts ske så pass sakta att inkomstnivån väntas stiga snabbare än avgifterna.

Jag skulle emellertid vilja ta mig friheten att antyda ett förslag, som kanske kunde undanröja en del av de här nackdelarna. Jag förutsätter då att en kollektiv riskförsäkring i statens eller organisationernas regi finns i botten. När det gäller ålderdomsförsväringsdelen så är det ju ganska uppenbart att en av huvudorsakerna till pensioneringens lockelse är att avgifterna är avdragsgilla vid beskattningen. Men varför skall man bara få dra av sådant sparande för ålderdomen, som sker i form av premier till pensionsförsäkring (och inom det sociala avdraget till annan livförsäkring)? Varför kan man inte också få göra avdrag för annat ålderdomssparande?

Mitt förslag skulle innebära att skattelagarna ändrades, så att en viss procent av inkomsten bleve avdragsgill som "avsättning för ålderdomen". Det avdraget skulle man sedan få utnyttja som man själv ville. De som föredrog pensions- eller andra livförsäkringar och som alltså var villiga att ta risken av fortsatt penningvärdeförsämring skulle få göra det. Jordbrukarnas amortering på lån eller förbättring av byggnaderna skulle vara avdragsgilla ålderdomsavsättningar likaväl som banksättningar och köp av aktier. Man finge väl ha en bestämmelse om att avdragen skulle motsvaras av på icke alltför kort sikt placerat sparande. Kontrollen härav kunde ske i samband med taxeringskontrollen i övrigt. Om sparandet under året inte varit tillräckligt för avdragskvoten finge väl någon form av böter eller tvångssparande tänkas (och någon sådan straffbestämmelse måste väl tänkas även i en allmän pensionsförsäkring). När pensionsåldern uppnåtts skulle man i stället få betala skatt för ett visst normerat belopp, oavsett om man utnyttjade så mycket av sin förmögenhet för konsumtion eller inte.

Man skulle på det sättet få ett system, som administrativt — med undantag för taxeringskontrollen — skötte sig självt. Kapitalet skulle bevaras kvar i småföretagen och där kunna investeras i det ekonomiska framåtskridandets tjänst. Några anpassningsproblem för redan pensionsförsäkrade grupper skulle inte uppstå. Systemet torde vara förenbart med arbetsgivarföreningens förslag om arbetarpensioneringens ordnande. Man skulle också motverka den likgiltighet för penningvärdet, som skulle bli följderna av en indexreglerad pensionering.

Fil. kand. **L. Fastbom:** Om flera talare har befunnit sig i den obehagliga situationen att vara ense med mig, befinner jag mig i den obehagliga situationen att inte ha någonting att svara på, eftersom ingen egentligen har polemiserat mot mina uttalanden.

Jag noterar herr Toréns instämmande i min kritik av utredningens motive-

ring för den i mitt tycke låga fonderingen. Jag förstår också att man kanske skall läsa mellan raderna.

Jag tycker liksom herr Larsson att förslaget i viss mån är omoraliskt och kanske har drivits för långt. Det är delvis därför, men också därför att jag har en viss sympati för större sparande som jag anser att man borde ta ut högre premier från början än utredningen tänkt sig. Emellertid tycker jag att man kan tillåta sig att vara litet omoralisk och ge någon överkompensation åt den första generationen.

Också herr Wallanders uttalanden syntes mig på ett par punkter vara något omoraliska. Om pensionerna görs värdebeständiga, motverkas sparandet, sade han. Det är naturligtvis sant, men jag vet inte om det inte låg någon omoralisk tanke bakom. Utredningen har ju framför allt velat skapa värdebeständiga pensioner för åldringarna, och eftersom det är vi som annars så småningom riskerar att bli lurade av en penningvärdeförsämring kanske vi kan vara eniga om att det är ett behjärtansvärt företag.

Jag tycker också att herr Wallander alltför ensidigt såg på *behovet* av ett stort sparande utan att beakta den andra sidan av saken. Det är ju fråga om ett val mellan å ena sidan ett stort sparande med därav följande högre framstegstakt och å andra sidan en förbättring av åldringarnas standard. Han ville lägga en enligt min mening alltför stor del av ansvaret för sparandet i landet på pensioneringen. Det kan finnas andra vägar att åstadkomma en ökning av sparandet, och frågan om vilken investeringsvolym och framstegstakt man vill ha kan bedömas helt isolerad från pensionsförsäkringen. Det är eventuellt en uppgift för en ekonomisk långtidspolitik.

Ordföranden: Jag får tacka alla dem som bidragit till diskussionen och förklarar densamma avslutad.